

INSTRUMENTALNA KOMUNIKACIJA I RODITELJSKA KONTROLA U ODNOSU NA INDEKS SOPUS ADOLESCENATA*!

BRANKO MILOSAVLJEVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 316.6
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno
Received :1989-11-08

Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita da li je svakodnevna okupljenost porodice urbane sredine (SOPUS) u korelaciji sa roditeljskom instrumentalnom komunikacijom kao i roditeljskom kontrolom određenih vidova ponašanja adolescenata?

Ispitivanje je provedeno na uzorku 296 učenika (dječaka) drugog i trećeg razreda srednjih škola. Prosječna dob ispitanika je 16,5 godina. Ispitivanje je izvršeno pomoću Uпитnika indeks SOPUS-BM, Skale za ispitivanje roditeljske kontrole i nadzora i Skale roditeljske instrumentalne komunikacije. Dobiveni rezultati pokazuju da je indeks SOPUS u korelaciji sa instrumentalnom komunikacijom kao i roditeljskom kontrolom i nadzorom ponašanja adolescenata.

Rezultati su prodiskutovani i na osnovi toga je zaključeno da indeks SOPUS predstavlja nezabildaznu varijablu u istraživanjima socijalizacije mladih, pa, prema tome, i roditeljske kontrole i instrumentalne komunikacije koje zasigurno ulaze u krug socijalizacijskih alatki kojim se roditelji služe u ostvarivanju svoje uloge u socijalizaciji mladih.

* Rad je dio istraživačkog zadatka "Socijalizacijski i razvojni problemi formiranja ličnosti mladih" koga finansira SIZ za znanost SR Hrvatske.

UVOD I PROBLEM

Istraživanja u vezi s indeksom SOPUS (SOPUS = svakodnevna okupljenost porodice urbane sredine) su od samog početka otvorila (Milosavljević, 1985) niz pretpostavki o njegovom mogućem značenju za socijalizaciju mladih. Međutim, sve što je u vezi s tim istraženo (Milosavljević, 1985, 1987, Milosavljević, Kos, Opačić, 1988) predstavlja samo početak, a ne i šire obješnjenje značenja indeksa SOPUS u socijalizaciji mladih.

Pretpostavljajući da bi roditeljska kontrola adolescenata i instrumentalna komunikacija roditelj-adolescent mogle biti u određenom odnosu sa indeksom SOPUS, pokušali smo potražiti prvo potporu zato u literaturi.

Literatura, koja se bavi direktno ili indirektno porodicom i socijalnim ponašanjem mladih, posebno socijalno neprihvatljivim ponašanjem mladih, nerijetko, polazi od dihotomog koncepta: potpuna - nepotpuna porodica. U ovom slučaju traže se veze između ovih statičnih struktura porodice i raznih vidova socijalno neprihvatljivog ponašanja mladih. Međutim, taj koncept, iako se podržava od strane nekih autora (npr. Jenkins, 1957, 1966; Gordon, 1962, Chilton i Markle, 1972, Milić, Delagić 1984), osporavaju novija istraživanja u drugim zemljama (npr. Wells i Rankin, 1988) i kod nas (npr. Zvonarević, 1976, Milosavljević, 1986). Nasuprot konceptu "potpuna - nepotpuna" (broken home) porodica niz istraživanja naznačuje da korjene socijalno neprihvatljivog ponašanja mladih, pored drugih, mogu producirati procesi u porodici bez obzira na njenu potpunost kao što su interakcija, socijalna kontrola i sl. To posebno naznačuje teorija socijalne kontrole. Prema ovoj teoriji (autor Hirschi, 1969) korijeni socijalno neprihvatljivog ponašanja se nalaze u smanjenoj ili prekinutoj vezi adolescent - porodica - društvo. Ovu teoriju čine četiri elementa: privrženost (odanost) drugima, povjerenje u socijalne institucije, vjerovanje u konvencionalne vrijednosti i norme i učešće u konvencionalnim aktivnostima. Teorija polazi od postulata da je svaki od ova četiri elementa povezan sa konformizmom. Adolescenti privrženi (odani) osobama sa socijalno neprihvatljivim ponašanjem ponašaju se isto tako, a oni koji prihvataju konvencionalne aktivnosti u društvu imaju malo vremena i energije za druge aktivnosti, odnosno ponašanja koja inkliniraju socijalno neprihvatljivim ponašanjima. U tom smislu Hirschi (1969, 1983) ističe da npr., uključenost adolescenta u porodične ili školske aktivnosti mogu se posmatrati kao "ulog u konformizam" koji ograničava adolescenta da se ponaša suprotno od socijalno poželjnog ponašanja. S druge strane, privrženost vršnjacima sa socijalno neprihvatljivim ponašanjem facilitira kod adolescenta nekonvencionalna ponašanja, odnosno, kako ističe Hirschi (1969), delinkventno ponašanje. Prema tome teorija socijalne kontrole otkriva značenje veza odnosno komunikacije porodica - adolescent za kvalitetu socijalnog ponašanja adolescenata. Komunikacije roditelj-adolescent mogu biti, na što ukazuju Cernekovic i Giordano (1987), po svojoj kvaliteti takve da se mogu označiti kao instrumentalne komunikacije. Instrumentalna komunikacija roditelj-adolescent operativno bi se mogla odrediti kao komunikacija koja ima ulogu sredstva kojim se dolazi do praktičnih ciljeva. Kako je prema istraživanjima (Milosavljević, 1985, 1987; Milosavljević, Kos, Opačić, 1988) svakodnevna okupljenost porodice urbane sredine u korelaciji sa određenim vidovima socijalnog ponašanja adolescenata postavljen je slijedeći problem: da li je indeks SOPUS u korelaciji sa roditeljskom instrumentalnom komunikacijom kao i roditeljskom kontrolom određenih vidova ponašanja adolescenta?

METODA

Ispitanici. - Ispitivanjem je obuhvaćeno 296 učenika (dječaka) drugog i trećeg razreda srednjih škola, prosječne dobi 16,5 godina. Svi ispitanici žive i stanuju sa oba biološka roditelja, tj. potiču iz potpunih porodica koje žive i rade u gradu u kome učenik pohađa srednju školu.

Procedura. - Ispitivanje je provedeno u školskim učionicama s grupama od 25 do 30 učenika.

Instrumenti. - Ispitivanje je izvršeno pomoću Upitnika indeks SOPUS-BM, Skale za ispitivanje roditeljske kontrole i nadzora i Skale za ispitivanje roditeljske instrumentalne komunikacije.

Upitnik indeks SOPUS-BM (Milosavljević, 1985, 1989) sastoji se od dva dijela. Prvi dio obuhvata ispitivanje o nekim sociodemografskim karakteristikama porodice. Drugi dio se sastoji od deset čestica koje se odnose na aktivnosti koje članovi porodice prema očekivanjima obavljaju svi zajedno, kao što su: obroci, izlasci, posjete, okupljanje porodice sa rodbinom po majci, sa rodbinom po ocu, okupljanja porodice sa prijateljima porodice i porodice u cjelini. Zadatak ispitanika je bio da uz svaku česticu na skali od 1 (nikada) do 5 (svaki dan) označi česticu kojom on zajedno s obitelji obavlja navedene aktivnosti. Individualni indeksi se dobiju sumiranjem bodova dobivenih na svih deset čestica skale. Koeficijent pouzdanosti pokazuje (Cronbach alpha = .71) da se radi o skali koja se može koristiti u istraživanju, (Milosavljević, 1989).

Skala za ispitivanje roditeljske kontrole i nadzora sadrži sedam čestica kojim se ispituje roditeljska kontrola i nadzor nekih vidova ponašanja adolescenata van kuće i u školi. Zadatak ispitanika je bio da pored svake čestice označi na skali od 1 (1=nikada) do 5 (5=uvijek) u kojoj se mjeri slaže sa svakom od tvrdnji.

Pouzdanost skale (Cronbach alpha = .69) može se smatrati prihvatljivom, jer prema nekim autorima (navodi Milosavljević, 1989) skale čiji alpha iznosi .60 i više mogu se koristiti u istraživanjima. Sadržajna valjanost skale je zadovoljavajuća. Korelacije pojedinih čestica sa ukupnim rezultatom skale kreću se od $r=.34$ do $r=.65$.

Skala za ispitivanje roditeljske instrumentalne komunikacije obuhvata sedam čestica. Skala predstavlja proširenu i modificiranu skalu koju su u istraživanju koristili Cernekovich i Giordano (1987). Njihova skala je sadržala četiri itema. Naša verzija skale za ispitivanje roditeljske instrumentalne komunikacije obuhvata te čestice prilagođene našem jeziku i još tri nove čestice. Zadatak ispitanika je bio da na skali od 1 (1=nikada) do 5 (5=uvijek) označi u kojoj se mjeri slaže sa navedenim tvrdnjama posebno za oca i posebno za majku.

Pouzdanost skale je (Cronbach alpha za oca =.73, a za majku =.71) zadovoljavajuća kao i njena sadržajna valjanost. Korelacije pojedinih čestica sa ukupnim rezultatom skale (za oca kreće se od $r=.51$ do $r=.70$ i za majku od $r=.43$ do $r=.67$) su relativno visoke. Prema tome, skala se može koristiti za istraživanje, (Milosavljević, 1989).

REZULTATI I DISKUSIJA

Roditeljska kontrola i nadzor je, prema rezultatima ovog istraživanja, česta jer su aritmetičke sredine (tablica 1) za sve iteme veće od 4. To na petostepenoj skali (1=nikada; 2= rijetko ; 3=ponekada; 4=često; 5=uvijek) koja je korištena u ovom istraživanju znači više od "često". Roditeljska kontrola i nadzor je najčešća kada se radi o ocjenama u školi (tablica 1., aritmetička sredina za tu česticu zauzima prvi rang u odnosu na ostale).

Tablica 1.:
Statistički podaci za Skalu roditeljske kontrole i nadzora (N=296)

Roditeljska kontrola i nadzor adolescenta (čestice)	M	SD
– druženje	4.32	914
– provođenje vremena van kuće	4.18	1.021
– vrijeme povratka, nakon izlaska, šetnje	4.19	992
– vrijeme povratka iz škole	4.23	856
– ponašanje u školi	3.84	1.249
– ocjene u školi	4.63	826
– vladanje i učenje u školi	4.46	783

Roditeljska instrumentalna komunikacija je najčešća u vezi sa učenjem (tablica 2., aritmetičke sredine za oba roditelja zauzimaju prvi rang u odnosu na ostale). To upravo odgovara našem operativnom određenju roditeljske instrumentalne komunikacije, jer u ovom slučaju komunikacija roditelj-adolescent ima ulogu sredstva kojim se dolazi do praktičnih ciljeva, tj. podataka o učenju, koje je za roditelje, može se kazati, najvažnije.

Tablica 2.: Statistički podaci za Skalu za ispitivanje roditeljske instrumentalne komunikacije dobiveni na 296 ispitanika.

Instrumentalna komunikacija (čestice)	Parametri za oca		Parametri za majku		t-test
	M	SD	M	SD	
– učenje	3.56	1.028	3.85	945	3.573 ⁺⁺
– budućnost	3.49	1.071	3.84	915	4.274 ⁺⁺
– prijatelji	2.68	1.003	3.18	1.021	6.010 ⁺⁺
– školski uspjeh	3.47	1.050	3.83	948	4.378 ⁺⁺
– životni problemi	2.85	1.246	3.38	1.231	5.206 ⁺⁺
– život van škole	2.85	1.13	3.37	1.140	5.573 ⁺⁺
– ponašanje	3.33	1.106	3.77	1.026	5.017 ⁺⁺

p++ je značajno na razini 0.01

Tablica 3.: Korelaciona matrica

	SOPUS	Nadzor i kontrola	Instrumentalna komunikacija oca	Instrumentalna komunikacija majke
SOPUS	1	.37	.35	.23
Nadzor i kontrola		1	.17	.13
Instrumentalna komunikacija oca			1	.63
Instrumentalna komunikacija majke				1

Dobiveni rezultati pokazuju (tablica 3) da nema statistički značajne korelacije između roditeljske kontrole i roditeljske instrumentalne komunikacije. One se javljaju neovisne jedna od druge. Međutim, obadvije su u pozitivnoj korelaciji sa indeksom SOPUS. U ovom slučaju naši rezultati pokazuju da veća svakodnevna okupljenost porodice urbane sredine ili indeks SOPUS korespondira sa većom roditeljskom kontrolom (tablica 3), odnosno instrumentalnom komunikacijom. Instrumentalna komunikacija

majke je naglašenija, češća, od instrumentalne komunikacije oca. To pokazuju statistički značajne razlike između aritmetičkih sredina za sve čestice skale (tablica 2).

pozitivna korelacija između indeksa SOPUS i instrumentalne (tablica 3) komunikacije oca je ($r=.35$) viša od pozitivne korelacije između indeksa SOPUS i instrumentalne komunikacije majke ($r=.23$). Izgleda da je indeks SOPUS važniji za instrumentalnu komunikaciju oca nego majke. Utemeljenost ove razlike, kao i razlike čestine instrumentalne komunikacije (tablica 2) podupire niz istraživanja u drugim socijalno kulturnim sredinama (npr. istraživanja koja navodi Rosenthal, 1988) koja pokazuju da adolescenti češće komuniciraju, povjeravaju se majci nego ocu, kao i istraživanja najserioznijih istraživača adolescencije kod nas (npr., Lacković-Grgin, 1986, 1988). Naime, istraživanja Lacković-Grgin pokazuju da "u relaciji jednosmjerne autoritativnosti (kontrola) i u relacijama uzajamnosti (intimnosti, i njegovanje) majka je ona značajna odrasla osoba koja ima najviše prosječne vrijednosti na skalama procjene, otac je značajno iza nje..." Više značenje indeksa SOPUS (što bi trebalo još jednom provjeriti na uzorku adolescenata oba spola) za instrumentalnu komunikaciju oca sa sinom nego majke sa sinom (adolescentom) formulira pretpostavku koja bi mogla glasiti: uloga oca u nekim vidovima socijalizacije mladih znatno bi se izmijenila povećanjem indeksa SOPUS. Provjera ove hipoteze prelazi okvire ovog istraživanja. Ovo istraživanje naznačuje i formulira tu hipotezu i pokazuje da bi ona mogla biti predmet budućih istraživanja. Korelativan odnos između indeksa SOPUS i roditeljske kontrole kao i između indeksa SOPUS i roditeljske instrumentalne komunikacije pokazuje da socijalna okupljenost porodice urbane sredine, u užem smislu kvantitet socijalne interakcije u porodici, ima posebno značenje za neke vidove interakcije roditelj - adolescent kao i za ponašanje adolescenata. Ovaj nalaz podupiru i neka naša istraživanja (npr., Milosavljević, 1985, 1987; Milosavljević, Kos, Opačić, 1988) indeksa SOPUS i nekih vidova ponašanja adolescenata, kao i neka druga istraživanja (npr., Maccoby, 1961) koja su istakla "da sama količina interakcije može u nekim slučajevima biti važnija varijabla za predviđanje karakteristika djeteta nego priroda interakcije koja se događa", (Maccoby, 1961).

Prema tome, rezultati ovog našeg istraživanja pokazuju da indeks SOPUS predstavlja nezaobilaznu varijablu u istraživanjima socijalizacije mladih, pa, prema tome, i roditeljske kontrole i instrumentalne komunikacije, koje zasigurno ulaze u krug socijalizacijskih alatki kojim se roditelji služe u ostvarivanju svoje uloge u socijalizaciji mladih.

Literatura:

- Cernkovich, A.S., Giordano, C.P., Family relationships and delinquency, *Criminology*, 1987, 25, 295-321.
- Chilton, R., Markle, G., Family disruption delinquent conduct, and the effect of socialization, *American Sociological review*, 1972, 27, 93-99.
- Gordon, I.J., *Human development: birth to adolescence*, Haprep&Row, New York, 1962.
- Hirschi, T., *Causes of Delinquency*, Berkeley, CA: University of California Press, 1969.
- Hirschi, T., Crime and Family Policy, *Journal of Contemporary Studies*, 1983, Winter, 3-16.
- Jenkins, R., Motivation and frustration in delinquency, *Journal of ortho-psychiatry*, 1957, 27, 528-537.
- Jenkins, R., Psychiatric syndromes in children and their relation to family background, *Journal ortho-psychiatry*, 1966, 36, 450-457.
- Lacković - Grgin, K., Neke karakteristike interakcije adolescenata s njima značajnim odraslima, *V Dani psihologije u Zadru*, 1986, 3, 87-92.
- Lacković - Grgin, K. i suradnici, *Problemi adolescenata iz gradskih sredina*, Narodni list, Zadar, 1988.
- Maccoby, E.E., The choice of variables in the study of socialization, *Sociometry*, 24, 1961, 367-371.
- Milić, S., Delagić, A., Maloljetnička delinkvencija na području općine Osijek i naše iskustvo u radu sa maloljetnicima, *Forenzičko psihijatrijske aktualnosti*, 1984, 9, 38-44.
- Milosaavljević, B., Indeks SOPUS kao indikator porodične moći u socijalizaciji adolescenata, *Radovi filozofskog fakulteta*, 1985, 24 (1), 117-127.
- Milosaavljević, B., Indeks SOPUS adolescenata sa i bez indikacija toksikomanija, i neka ponašanja, *VI Dani psihologije u Zadru*, 1987, 4, 91-95.
- Milosaavljević, B., Kos, G., Opačić, G., Interakcija u obitelji i vidovi društveno neprihvatljivog ponašanja adolescenata, *Radovi filozofskog fakulteta*, 1988, 27, 99-104.
- Milosaavljević, B., Razoreni dom i fenomenologija maloljetničke delinkvencije u poslijeratnom i novijem razdoblju u Jugoslaviji, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 1986, 25, 99-110.
- Rosenthal, A.D., Efklides, A., Demetrio, A., Parental Criticism and Young Adolescent Self Disclosure: A Cross-Cultural Study, *Journal of Youth and Adolescence*, 1988, 17, 25-39.
- Wells, L.E. Rankin, H.J., Direct parental controls and delinquency, *Criminology*, 1988, 26, 263-285.
- Zvonarević, M., *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1976.

Branko Milosavljević: INSTRUMENTAL COMMUNICATION AND PARENT CONTROL IN RELATION TO THE INDEX "DToFUS"

S u m m a r y

The aim of this investigation was to see if daily togetherness of families in urban settings (DToFUS) was in correlation with parent instrumental communication as well as with parent control over certain aspects of adolescent behaviour.

The investigation was conducted on the sample of 296 pupils (boys) in second and third grades of middle school. The average age was 16,5. The investigation was conducted by means of the following: The questionnaire DToFUS-BM, the scale for investigation of parent control and the scale for parent instrumental communication. The obtained results show that index DToFUS is in significant correlation with instrumental communication as with parent control of adolescent behaviour.

Results were discussed and on the basis of this it is concluded the index DToFUS is a crucial variable in the investigation of socialization of the young and thus also for the parent control and instrumental communication. The latter are a part of socializing tools which parents use in the realization of their roles in the socialization process of the young.